

3.2. საბანკო საქმიანობის პრინციპები

ბანკის არსის უკეთ გასაგებად ასევე მეტად მნიშვნელოვანია მისი საქმიანობის პრინციპების გაანალიზება. საბანკო საქმიანობის პრინციპები – ესაა ის ზოგადი წესები, რომლებითაც ხელმძღვანელობს კომერციული ბანკი თავისი საქმიანობისას. საბანკო საქმიანობის პრინციპების სხვადასხვა ვარიანტი არსებობს, თუმცა, მათი უმრავლესობა ერთმანეთის იდენტურია. განვიხილოთ და მოკლედ დავახასიათოთ ძირითადი საბანკო პრინციპები:

1. მოზიდული რესურსების პრიორიტეტულობის პრინციპი. ის სააქციო კაპიტალი, რომელიც აქვს ბანკს, არასდროსაა საკმარისი საკრედიტო საქმიანობის იმ მოცულობით უზრუნველსაყოფად, რათა შესრულებულ იქნეს მის წინაშე მდგარი ამოცანები. თუ არ ჩავთვლით ცალკეულ გამონაკლისებს, კომერციული ბანკის რესურსებში საკუთარი სახსრების წილი 20%-ს არ აღემატება, რაც იმას ნიშნავს, რომ იმ ფულადი სახსრების უდიდესი ნაწილი, რომელსაც ბანკი კრედიტების სახით გასცემს, მოზიდული რესურსებია. თავის მხრივ, კომერციული ბანკების მოზიდული რესურსების უდიდესი ნაწილი კი არასაბანკო დეპოზიტები, ანუ ფიზიკური და იურდიული პირების მიმდინარე და ვადიანი სახსრებია. ის, რომ ბანკები გაასესხებენ საზოგადოების კუთვნილ და მათთვის დროებით სარგებლობაში გადაცემულ რესურსებს, არის კომერციული ბანკების კომერციული საქმიანობის ფუნდამენტი. თუკი ბანკი უმეტესწილად მოიზიდავს მოკლევადიან რესურსებს და გაასესხებს მათ უპირატესად ხანგრძლივი ვადით, მისი უნარი, დროულად გაისტუმროს თავისი ვალდებულებები (ანუ მისი ლიკვიდობა), შეიძლება საფრთხის წინაშე აღმოჩნდეს. იმუშაოს უმეტესად საზოგადოების ფულადი სახსრებით, ამასთან, უზრუნველყოს ლიკვიდობის აუცილებელი დონის შენარჩუნება, ბანკს შეუძლია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ აქვს ეკონომიკური პასუხისმგებლობის მაღალი ხარისხით.

2. ეკონომიკური დამოუკიდებლობისა და რეგულაციის ობიექტად ყოფნის პრინციპი. ბანკის საქმიანობის უმნიშვნელოვანესი პრინციპია მისი სრული ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, რაც გულისხმობს მის ეკონომიკურ პასუხისმგებლობასაც თავისი საქმიანობის შედეგებისათვის. ეკონომიკური დამოუკიდებლობა გულისხმობს ბანკის თავისუფლებას, განკარგოს თავის ხელთ არსებული საკუთარი და მოზიდული სახსრები, ასევე თავისი შეხედულებებისამებრ აირჩიოს კლიენტები და გაანაწილოს წმინდა მოგება. მოქმედი კანონმდებლობა კომერციული ბანკებისათვის უზრუნველყოფს საკუთარი სახსრებისა და შემოსავლების განკარგვის თავისუფლებას. სრულ დამოუკიდებლობასთან ერთად, გამომდინარე საზოგადოების წინაშე უდიდესი პასუხისმგებლობიდან, კომერციული ბანკები სახელმწიფოს მხრიდან (ცენტრალური ბანკის სახით) რეგულაციის ობიექტები არიან. აღსანიშნავია, რომ რეგულაცია ხორციელდება არა ადმინისტრაციული მეთოდებით, არამედ ირიბი, ეკონომიკური ბერკეტებით, რაც გულისხმობს ცენტრალური ბანკის მიერ „თამამის წესების“ დაწესებას, სავალდებულო ეკონომიკური ნორმატივების დადგენას. ეს კი ქმნის გარკვეულ „ჩარჩოებს“, რომელთა შიგნით უნდა განახორციელონ თავიანთი საქმიანობა კომერციულმა ბანკებმა. ეს ჩარჩოები გარკვეული „რისკის ზღვრებია“, რომელთა გარეთ გასვლა რისკების ზრდად ითვლება და საფრთხეს უქმნის ბანკს, ანუ მის მენაბრეებს.

3. ფასიანობისა და რაციონალური საქმიანობის პრინციპი. ბანკისათვის შემოსავლები აუცილებელია, რათა გაისტუმროს ყველა მიმდინარე ხარჯი, რომლებიც დაკავშირებულია როგორც რესურსების მოზიდვასთან, ისე ბანკის, როგორც კომპანიის ფუნქციონირებასთან. გარდა ამისა, ბანკის შემოსავლები მის ხარჯებზე არა უბრალოდ მეტი, არამედ მნიშვნელოვნად მეტი უნდა იყოს, რათა დაკმაყოფილდეს აქციონერების ინტერესები. ამდენად, ბანკი, როგორც მოგებაზე ორიენტირებული კომერციული ინსტიტუტი, მუშაობს ფასიანობის საფუძველზე, ანუ მის მიერ შეთავაზებული პროდუქტების მიღება მომხმარებელს მხოლოდ გარკვეული საფასურის გადახდის შემდეგ შეუძლია. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გამომდინარე ისევე საკუთარი ინტერესებიდან, ბანკები კრედიტებს გასცემენ რაციონალური არჩევანის საფუძველზე, ანუ ცდილობენ, შეისწავლონ პოტენციური მსესხებლები და მათ შორის ამოარჩიონ ისეთები, რომ მაქსიმალურად დიდი იყოს კრედიტის დროულად და სრულად დაბრუნების ალბათობა.

4. მომხმარებლებთან საბაზრო ურთიერთობების პრინციპი. სოციალისტური საბანკო სისტემა, რომელიც წარმოადგენდა ცენტრალიზებულ სახელმწიფო ინსტიტუტს, იყო ამ სფეროს სრული მონოპოლისტი და საერთოდ არ ითვალისწინებდა კლიენტების ინტერესებს. საბანკო საქმიანობის მიმართულებები მონოპოლიზებული იყო რამდენიმე სახელმწიფო ბანკის მიერ და სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანიზაცია პირდაპირ „მიმაგრებული“ იყო კონკრეტულ მისამართზე განლაგებულ საბანკო დანესებულებაზე. ამ ორგანიზაციებს ბანკის შეცვლის ან ერთდროულად რამდენიმე ბანკის მომსახურებით სარგებლობის უფლებაც არ ჰქონდათ. ფიზიკური პირების საბანკო მომსახურებაც არ იყო განსხვავებული. ეკონომიკის და, მათ შორის, საბანკო სისტემის საბაზრო პრინციპებზე გადასვლამ განაპირობა კლიენტების მოთხოვნების გათვალისწინების წინა პლანზე წამოწევა. საბაზრო ეკონომიკამ შეცვალა საბანკო მომსახურების მიწოდების პრინციპი – უკვე მომხმარებელი ირჩევს ბანკს, რომელიც, მისი აზრით, სხვებზე უკეთესად აკმაყოფილებს მოთხოვნებს. შედეგად, პროცესების წარმართვა და ტენდენციების დამკვიდრება ხდება ჯანსაღი კონკურენციით. საბანკო მომსახურების მომხმარებლები ხვდებიან, რომ ბანკის შემოსავლების და წარმატების წყარო თავად არიან, ხოლო ბანკი, რომელიც ვერ აცნობიერებს ამას, განწირულია წარუმატებლობისათვის. ამასთან, ამ ურთიერთობის ორივე მხარე აცნობიერებს, რომ ბანკი არაა საქველმოქმედო ორგანიზაცია, იგი ორიენტირებულია მოგებაზე და მისი რესურსები და განუული მომსახურება ფასიანია. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ საბანკო მომსახურების მიღებით ორივე მხარე უნდა იყოს დაინტერესებული.

როგორც ვთქვით, კომერციული ბანკის არსის სრულყოფილად გასაგებად, საქმიანობის თავისებურებებისა და პრინციპების გარდა, აუცილებელია მათი ფუნქციებისა და ოპერაციების დახასიათება, რაც შემოთავაზებულ იქნება შემდეგ პარაგრაფში.